

PARTICIPATIEF BELEID: EEN KANS VOOR SOCIALE LEERPROCESSEN ?

Danny Wildemeersch
Centrum voor Educatie en Samenleving
KULeuven
mmv Katrien Van Poeck en Joke
Vandenabeele

ONDERZOEKSACTIVITEITEN

- Jaren 80: onderzoek naar participatieprocessen in leefmilieu-organisaties, vanuit agogisch perspectief (De Rupelstreek tussen argwaan en hoop)
- Jaren 90:
  - onderzoek naar processen van jeugdwerkbeleidsplanning
  - Onderzoek inzake milieusensibilisering (van overtuigen naar overleggen)
- Jaren 00:
  - Europees onderzoek 'actief burgerschap'
  - follow-up onderzoek jeugdwerkbeleidsplanning
  - Beleidsparticipatie bij planning stadsbossen
  - Participatieprocessen in Zuidprojecten rond leefmilieu (Vietnam): water-management, natuurparken, geopark

ONDERZOEKSINTERESSE

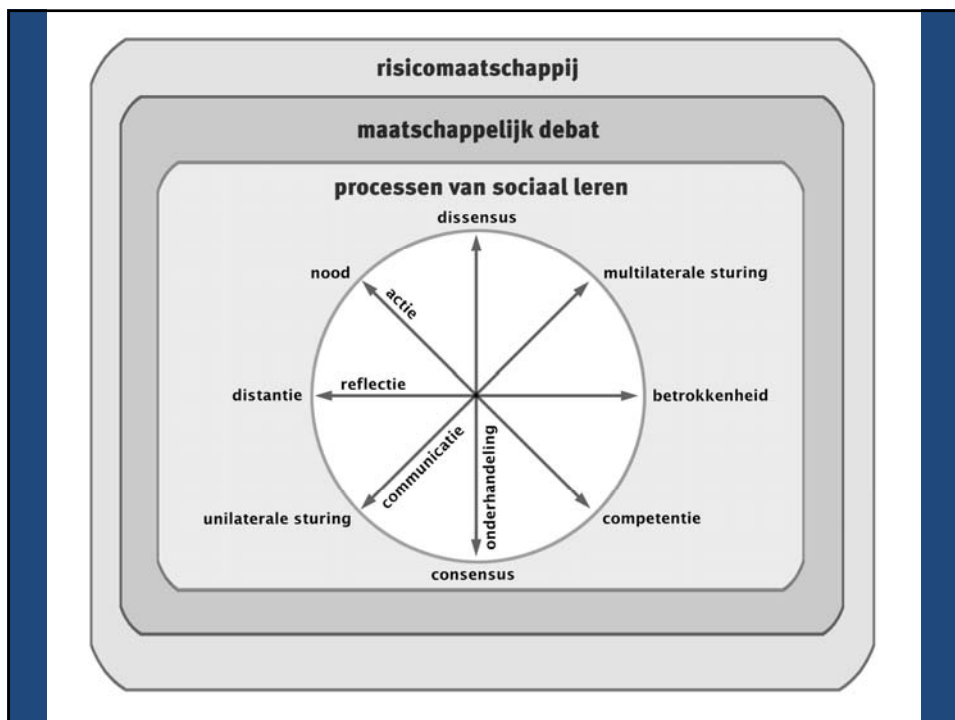
- Methodologisch: actie-onderzoek – kennis ontwikkelen en praktijk ondersteunen
- Inhoudelijk
  - Sociaal-culturele processen: gemeenschapsvorming, sociale samenhang, participatie, burgerschap, civiele maatschappij
  - Sociale leerprocessen: leren in communities, sociale verbanden, etc..
  - Spanningsvelden
    - Top-down & Bottom up
    - Consensus – Dissensus
    - Inclusief – Exclusief
    - Deficit – Difference
    - Noord - Zuid

DEFINITIE SOCIAAL LEREN

Sociaal leren is het leren van groepen, netwerken en sociale systemen die zich engageren in probleemoplossende activiteiten in nieuwe, complexe, onzekere en onvoorspelbare omstandigheden. Het is een leerproces dat in dialoog en samenwerking met diverse actoren kan ontstaan n.a.v. een maatschappelijk probleem. Problemen in de maatschappij worden gearticuleerd en geïnterpreteerd en toekomstprojecten voor een 'beter' samenleven uitgedacht en uitgetoet. Het is een zoektocht naar creatieve en verantwoorde antwoorden op de gestelde problemen.

INSPIRATIEBRON

- Analyse van de risicomaatschappij
- Vertrouwde oplossingsscenario's schieten tekort: 'We moeten weg van de vertrouwde oever, maar we weten nog niet waar we zullen aankomen' (Elchardus in De Morgen 31/5/10)
- Samen onderzoeken/leren wordt centrale opgave
- Combinatie van:
  - Instrumenteel-strategisch leren
  - Verantwoordingsleren
- Een leerproces met 'open einde'

LEERAS 'ACTIE'

- De spanning van 'nood' en 'competentie'
- Begeleidingsprincipes
  - Diffuse signalen over problemen communiceren en vertalen in zinvol project
  - Stilstaan bij ervaringen van onmacht en meer constructieve perspectieven aanreiken
  - Mensen vertrouwen en respect laten ervaren
  - Tekorten aan kennis en vaardigheden in kaart brengen en opvangen door gepaste leersituaties te ontwerpen

LEERAS 'REFLECTIE'

- Stilstaan bij de kwaliteit van de actie, de plannen, de projecten
- Spanning tussen 'distantie' en 'emotionele betrokkenheid'
- Begeleidingsprincipes
  - Verduidelijken van emoties zodat ze begrijpelijk, navoelbaar en wekbaar worden voor anderen
  - Zorgen voor goede mix van informele en geleide momenten om beide polen te bevorderen

LEERAS 'COMMUNICATIE'

- Spanning 'unilaterale sturing' en 'multilaterale sturing': goed organiseren vaardigheden binnen de groep en toelaten van zienswijzen en bekommernissen van buiten de groep
- Begeleidingsprincipes
  - Regelmatig communiceren tussen binnen- en buitenwereld
  - Verantwoordelijkheden duidelijk afbakenen
  - Zorgen voor wederzijds vertrouwen
  - Vragen waarvoor geen pasklare antwoorden zijn duidelijk formuleren

LEERAS 'ONDERHANDELING'

- Spanning 'dissensus' en 'consensus': pendelen tussen benoemen van verschillen en onderzoeken hoe ze elkaar kunnen aanvullen
- Begeleidingsprincipes:
  - Laten inzien dat er geen standaardoplossingen bestaan en dat 'afwijken' constructief kan zijn
  - Verschillen productief maken (recht doen aan ieders invalshoek en kwaliteiten)
  - Mensen laten aanvoelen dat ze verschillend tegen dingen kunnen/mogen aankijken

Kritiek 1 – Een ‘communitaristisch’ project?

- Sociaal leren als bijdrage tot ‘gemeenschapsvorming’, tot sociale cohesie, tot sociaal kapitaal vanuit een voorbijgestreefd identiteitsdiscours?
- Antwoord: het sociale aspect van sociaal leren betreft zowel het ‘leren voor de groep’ als het ‘leren door de groep’, maar is ook méér dan dat:
  - Binnen de huidige maatschappij kan een groep veel minder eenduidig worden verbonden met één ideologie
  - Het denken en handelen rond een concreet maatschappelijk probleem staat centraal, maar ook het thematiseren van dit probleem als een ‘publieke kwestie’

Kritiek 2 – De tirannie van de participatie?

- De belofte: sociaal leren als bijdrage tot participatief beleid
- De beperking: onmogelijkheid om iedereen rond de tafel te krijgen leidt tot onoverbrugbare spanningsvelden (bv. Korte termijnoplossingen voor kwetsbare groepen en duurzame lange termijn oplossingen)
- Omgaan met deze spanningsvelden:
  - Technocratie: experts bepalen de weg
  - Participatieve praktijk als ‘ritueel’
  - Individuen responsabiliseren (governmentality): een uitnodiging tot medeverantwoordelijkheid binnen ongewijzigde machtsverhoudingen?
  - Principe van gedifferentieerde verantwoordelijkheid

Kritiek 3 - Sociaal leren tussen 'de politiek' en 'het politieke'

- Een 'consensusgerichte' focus: creëren van 'win-win' situaties
- Een 'conflictgerichte' focus: er is onvermijdelijke continue strijd om hegemonie
- 'De politiek': het beleidsgericht organiseren van probleemoplossende activiteiten -
- 'Het politieke': het articuleren van strijdpunten, tegenstellingen, tegenstanders
- Sociaal leren kan in beide contexten functioneren
- De zinvolheid hangt af van de strategische keuzes in relatie tot de context

Toepassing: sociaal leren en duurzame ontwikkeling

- De uitdagingen van duurzame ontwikkeling maken participatieve leerprocessen nodig
- Vanuit een positivistische visie staat participatie in dienst van het ombuigen van het gedrag
- Vanuit een constructivistische visie staat participatie in het teken van een zinvolle gedachtenwisseling en probleemoplossing
- Toch is participatie (en sociaal leren) niet het enig zaligmakende principe: 'if harm is being done, then more *justice* rather than more talking is the first requirement'

Sociaal leren als bijdrage tot duurzaam agogisch werk

- Sociaal leren kan een bijdrage zijn tot duurzaam agogisch werk
- Van belang is wel om vier dimensies met elkaar te verbinden:
  - Politieke dimensie: sociaal leren heeft in veel gevallen te maken met kwesties waarrond grondige meningsverschillen bestaan
  - Schaaldimensie: 'publieke' en 'private' sfeer zijn met elkaar verweven en zijn van belang bij zoeken naar oplossingen (collectieve en individuele verantwoordelijkheid)
  - Ethische dimensie: participatief werk heeft evenveel te maken met waarden als met kennis en vaardigheden: rechtvaardigheid, gelijke kansen, herverdeling...
  - Contextuele dimensie: duurzaamheid is geen vaststaande maatstaf, maar een tijdelijk, historisch resultaat van een voortdurende strijd om ideeën, belangen, waarden, wereldbeelden en opvattingen binnen een concrete context

DANK VOOR DE AANDACHT